

Fes un gol pel valencià

Miquel Àngel Picornell

Com a periodista esportiu al difunt Canal 9 vaig ser una de les primeres veus en off que aparegueren en la cadena, en un ja llunyà mes de setembre del 1989, quan un episodi de pluges va precipitar l'inici de les emissions, i quan un dissabte d'aquell setembre em va correspondre el gran honor de realitzar la primera retransmissió de futbol en valencià per la nova televisió autonòmica valenciana. Fou un Castelló – Real Madrid, del qual guarde un gran record. Des de llavors, vingueren més partits, més de 500 en els 25 anys que vaig estar a Canal 9, fins que el PP d'Alberto Fabra va ordenar el tancament al novembre del 2013.

Comence referint-me al model de llengua que es va implantar a Canal 9. Està clar que en una ràdio i una televisió on la principal raó de ser era l'ús i promoció del valencià, la llengua vehicular no podia ser-ne una altra. Seria injust no destacar com s'ho mereix la vàlua de l'equip de lingüistes amb el qual vaig tindre el plaer de treballar, al juny del 1989: Toni Mollà, Salvador Jàfer, Juli Ortells... segurament me'n deixe més d'un en el tinter, però tots ells posaren els seus coneixements, que n'eren molts, al servei d'una radiotelevisió que estava a punt de nàixer i que adoptaria un model de valencià estàndard, basat en les Normes de Castelló. Entès, com bé defineix el Diccionari Normatiu Valencià com una «Varietat comuna d'una llengua, legitimada i institucionalitzada històricament com a vehicle de comunicació supradialectal, que normalment s'aprén i s'usa d'acord amb una codificació normativa explícita».

L'estiu del 1989, RTVV era una mena de torre de babel on cadascú parla el valencià que li han ensenyat a sa casa. La Llei d'Ús i ensenyament del Valencià s'implanta en el 84, en conseqüència, era massa prompte perquè els primers professionals de Canal 9 poguérem beneficiar-nos dels seus resultats. Com deia, ens donem cita periodistes que parlem apitxat, com jo, que sóc de Gandia; uns altres procedeixen de Catalunya, i parlen el català de Barcelona, i la majoria dels de València ciutat no obrin ni una sola vocal; més bé tanquen les obertes i obrin les tancades.

Amb aquestos antecedents entendran el treball contrarellotge que van haver de fer els lingüistes amb els periodistes que s'havien d'encarregar de les retransmissions esportives. Per a analitzar el grau d'expressió oral del valencià de cadascú, els lingüistes ens enregistraren la veu en un simulacre de narració d'un partit de futbol. Una vegada recollit el material i escoltades les gravacions, anaven anotant les nostres mancances. Recorde que Juli Ortells em cridà un bon dia i em digué que patia harmonia vocàlica, fenomen típic del valencià

meridional. Va ser en eixe moment quan vaig començar a distingir *fora de foro* i *pilota de piloto*.

Així que a Canal 9 es va implantar un valencià estàndard, on hi havia una clara preferència per les paraules considerades com a més valencianes envers les més catalanes. Per exemple, es prefereix l'adjectiu i pronom *este* a *aquest*, el substantiu *servici* per *servei* o els infinitius *vore* per *veure*, o *tindre* per *tenir*. Hi havia substantius que molestaven a la direcció de l'ens públic, com ara *xarxa*. El seu ús em va costar una agra discussió amb Amadeu Fabregat. Ell preferia *ret*, i jo li vaig dir que *ret* sonava a castellà. L'aleshores director general de RTVV va replicar que *ret* figurava al Diccionari Alcover-Moll, i jo que sóc del Grau de Gandia, i m'he criat entre les xàrcies de les barques de pesca, li contrareplicava argumentant-li que ni *xarxa*, ni *ret*, millor *xàrcia*, com deien els pescadors i així va quedar la qüestió.

Al meu parer, es feren massa concessions al sector secessionista. Diré com a mostra de la meua afirmació que adoptarem el substantiu castellà *quiniela*, perquè el valencià *travessa* l'utilitzaven a TV3, quan tota la vida als trinquets valencians s'han fet *travesses*, i no *apostes*, ni *quinieles*.

Tal com es va implantar el valencià estàndard en els informatius és va fer el mateix en les retransmissions esportives, però amb la utilització de l'argot propi de cadascuna de les especialitats. El vocabulari a emprar difereix en cada esport. En la pilota valenciana es fan servir mots, com ara, *dau*, *rest*, *val i quinze*, *val i net*, *raspall* o *càtedra*, que són específics d'aquest esport.

En aquesta exposició em centraré més concretament en el futbol, en tant que fou la meua especialitat des del primer dia d'emissions de Canal 9. Ja he dit que tinguérem com a principal i únic referent les retransmissions de TV3. Gravem, reproduïm i analitzem els partits de futbol, que aleshores narrava Eduard Boet, i utilitzem el mateix mecanisme: preferència de les formes més valencianes i utilització d'un registre formal, ni massa intel·lectual, ni massa vulgar. Com a exemples dels fets diferenciadors, a TV3 parlen de *refusar* un baló, a Canal 9 triem el verb *rebutjar*. A TV3 diuen *sacada de banda*, a Canal 9, *treta de banda*; expressió procedent de la pilota valenciana, on es diu *fer la treta*. Ells es refereixen a la *pedrera* per a parlar dels equips de la base, nosaltres utilitzem el *planter*. A TV3 parlen d'un *globus que s'enlaira*, ací diem que *el baló ha fet un ciri*. És curiós però hi va haver gent, telespectadors, que cridaven a la centraleta de Canal 9 per a dir que, segons ells, això del *ciri* era català, quan va ser una invenció nostra i que a mi, particularment, m'ha acompanyat sempre.

També incorporarem amb tota naturalitat, refranys i dites valencianes. Com ara, *açò s'acabarà com el ball de Torrent*; per a significar de forma metafòrica que l'esdeveniment esportiu en qüestió podia acabar malament. O *qui no vulga pols que no vaja a l'era*, que s'emprava quan un jugador veia, per exemple, una

targeta per clavar-se en camisa d'onze vares. Sense oblidar el mític *més moral que l'Alcoyano*, quan una remuntada semblava una missió quasi impossible.

Reconec que mantindre l'equilibri era complicat. Tingueu en compte que a banda de marcar les diferències amb el català de TV3, les retransmissions esportives estaven farcides d'anglicismes, que en alguns casos es respectaven, però que en altres s'adaptaven a la valenciana. El *balonmano* castellà no es va transmutar en *baló a mà*, sinó que es va implantar el terme anglès *handbol*. D'altra banda es va preferir el vocable *boxeig* en compte de *boxa*.

Està lleig que ho diga jo però, des del primer dia, aquell Canal 9 del 1989 feia unes retransmissions esportives que no tenien res a envejar a les de les altres cadenes. I crec que en certa manera vàrem sorprendre el personal, de forma que en poc de temps, eixe valencià estàndard va anar assentant-se i convertint-se en quotidià, encara que els narradors fèiem autèntics exercicis d'equilibri i jocs malabars diversos per a no destapar la caixa dels trons, en un territori on abunden els filòlegs de barra de bar i els historiadors aficionats, capaços de donar les oportunes lliçons sobre com entenen ells la fonètica, el significat i la genètica del valencià. Us assegure que no és gens fàcil fer una retransmissió amb tants condicionants, però reivindique les que férem els periodistes d'esports en aquells primers anys de televisió en valencià amb quasi tot per inventar.

Vull parlar-vos també d'un altre dels obstacles que trobàrem en les primeres retransmissions esportives de Canal 9: les denominacions dels equips, que en el nostre cas, també formarien part de l'argot que cal utilitzar en una retransmissió esportiva. La norma fou valencianitzar-les el més possible. En alguns casos no hi hagué cap problema. El Levante Unión Deportiva no ficà cap entrebanc pel canvi a Llevant Unió Esportiva, ni el Vila-real o el Castelló, però l'Alcoyano es va negar de pla a ser anomenat Alcoià, com l'Eldense va rebutjar igualment dir-se Eldenc. Ací el criteri dels lingüistes era inflexible: utilitzar la toponímia valenciana, però al final s'imposaren els criteris diguem-ne polítics, per tal d'evitar conflictes amb les aficions, i és que els que rebíem insults als camps de futbol érem els narradors i tampoc era qüestió de tensar massa la corda. Així que l'Alcoyano continuà anomenant-se a la castellana, al igual que l'Eldense. Recorde que, fins i tot, hi hagué una llarga discussió interna respecte a l'equip d'handbol d'Alacant anomenat Helados Alacant. Hui sembla un sense sentit. Si Helados Alacant era una marca comercial, no anàvem a traduir-la com a «Gelats Alacant». Per tant, la cosa va quedar de la forma més raonable possible. Per cert, hui en dia la marca ha passat a dir-se Gelats Alacant.

Cal destacar també, ja que parle dels topònims, una campanya que va capitanejar el primer cap d'esports de Canal 9, l'enyorat Josep Vicent

Aleixandre. Gran valencianista, sempre va defensar la denominació Mestalla enfront de Luis Casanova, per una qüestió merament històrica. Vora 30 anys després, és indubtable l'èxit d'aquella campanya. Hui el camp del València és prou més Mestalla que Luis Casanova.

Fórem igualment molt respectuosos en les retransmissions internacionals, tractant sempre d'acostar-nos al màxim a la fonètica originària de noms i cognoms d'equips i de jugadors estrangers. Per exemple sabíem, perquè ens ho explicaven els lingüistes, que tots els noms serbocroats acabats en c es pronunciaven amb tx: Modrić , Spasić , Stosić , Divač ...

És evident que Radiotelevisió Valenciana feu molt per la promoció del valencià. Però no ens hem de quedar ací. A Punt, l'hereu de Canal 9, té molt a fer, però no partix de zero com ho férem nosaltres en el 1989. Eixa estima pel valencià feu que també determinats clubs esportius del país, lamentablement no tots, donaren les seues passes cap a la incorporació de la nostra llengua en el dia a dia. Recorde especialment que Paco Roig, un president del València molt discutit, tingué molt clara la valencianització del club. Durant el seu mandat els anuncis a la megafonia de Mestalla es feien en valencià, i Paco Roig, que és una persona ocurrent, deia que si no ens entenien a Madrid anàvem bé. Evidentment, no es tracta d'això. Els clubs valencians han de marcar també el seu gol pel valencià. És la llengua dels nostres avantpassats i un llegat que hem de cuidar, perquè si no ho fem ningú no ho farà per nosaltres.

S'ha avançat molt però encara queda molt de camí. Si la situació estiguera normalitzada no faria falta esta campanya. Com a mostra estes dades: al gener del 2021, el twitter del València CF en castellà té un milió dos cents mil seguidors; 114.000 en anglès i només 34.000 en valencià. Alguna cosa no estem fent bé.

Demane, per tant, el recolzament de tots els clubs i esportistes valencians per a esta campanya «Fes un Gol pel Valencià», i els convide a marcar eixe gol pel valencià.